

Пивоварчук Л.В., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

В даній статті досліджується стан виконання програм щодо соціального захисту населення, яке постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, визначено основні проблеми, які потребують нагального вирішення.

В данной статье исследуется состояние выполнения программ по социальной защите населения, пострадавшего вследствие аварии на Чернобыльской АЭС, определены основные проблемы, требующие неотложного решения.

In the article the status of programs for social protection of the population, which suffered from the Chernobyl accident is examined, the main problems that need urgent solutions is defined.

Вступ. У всіх демократичних країнах світу держава піклується за категорію своїх громадян, які віддали здоров'я, стали інвалідами, захищаючи свою країну. В Україні однією з таких категорій є громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Конституцією України Чорнобильську катастрофу визначено як катастрофу планетарного масштабу, а збереження генофонду українського народу – як обов'язок держави. В Україні існує 4 категорії громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» передбачено та гарантовано державою ряд пільг та компенсацій.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання у сфері соціального захисту даної категорії громадян стали предметом наукових дискусій таких вчених, як Я.І. Безуглої, Н.Б. Бобильова, Н.Б. Болотіної, Н.П. Борцької, Г.С. Гончарова, Д.М. Демічева, В.В. Жернакова, І.І. Кісельова, О.І. Кульчицької, О.Т. Панасюка, П.Д. Пилипенка, С.М. Прилипка, В.І. Прокopenка, О.І. Процевського, І.М. Сироти, Н.М. Стаховської, Б.І. Сташківа, Г.І. Чанишевої, О.Г. Чутчевої, О.О. Шенкарьова та ін.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану та особливостей бюджетного фінансування програм щодо соціального захисту населення, яке постраждало

внаслідок Чорнобильської катастрофи та виділення проблемних питань, які стосуються цієї категорії населення України.

Результати досліджень. На виконання програм щодо соціального захисту населення, потерпілого внаслідок аварії на ЧАЕС, для виплати компенсацій, допомог та пільг у 2010 році Головному управлінню праці та соціального захисту населення Рівненської облдержадміністрації, як розпоряднику коштів другого рівня надійшло 161,3 млн. грн., що на 7,5 млн. грн. більше ніж у 2009 році та складає 82,7 відсотків від потреби. Зокрема за бюджетними програмами:

- 46,6 млн. грн. – "Доплати за роботу на радіоактивно забруднених територіях, збереження заробітної плати при переведенні на нижче оплачувану роботу та у зв'язку з відселенням, виплати підвищених стипендій та надання додаткової відпустки громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи";
- 72,6 млн. грн. – "Компенсація сім'ям з дітьми та видатки на безплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи";
- 40,5 млн. грн. – "Щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та компенсація за пільгове забезпечення продуктами харчування";
- 76,4 тис. грн. – "Компенсація за втрачене майно та оплата витрат у зв'язку з переїздом на нове місце проживання";
- 1,5 млн. грн. – "Компенсація за шкоду заподіяну здоров'ю та допомоги на оздоровлення";
- 0,5 тис. грн. – "Обслуговування банківських позик, наданих на пільгових умовах до 1999 року".

Загальна сума заборгованості станом на 1 січня 2011 року склала 36,6 млн. грн., з якої прострочена – 16,9 млн. гривень, що спричинене невідповідністю планових обсягів фінансування фактичній потребі, зростанням розмірів окремих компенсацій та виплат, а також блокуванням окремих рахунків на виконання рішень судових органів.

Погашення заборгованості, зареєстрованої в органах державного казначейства України, з виплати компенсацій та певних видів допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, проводиться за рахунок виділених коштів. Для виплати компенсацій, допомог та пільг за зазначеними напрямками у 2011 році Головному управлінню праці та соціального захисту населення Рівненської облдержадміністрації як розпоряднику коштів другого рівня передбачено 151,2 млн. грн., що на 10,1 млн. грн. менше, ніж у 2010 році, та складає 69,8% від потреби для області (216,8 млн. гривень).

У 2010 році відповідно до укладених договорів організаторів харчування з Міністерством праці та соціальної політики України, безплатним харчуванням у навчальних загальноосвітніх закладах радіоактивно забруднених райо-

нів в Рівненській області охоплено 67406 потерпілих дітей, що складає 99% від їх загальної кількості, зокрема у Березнівському районі – 10759 учнів; Володимирецькому – 11172; Дубровицькому – 7408; Зарічненському – 5088; Рокитнівському – 10582; Сарненському – 17308; м. Кузнецовську – 5089 учнів.

Законами України про Державний бюджет України на 2009–2010 роки видатки за напрямом "Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" не передбачались. В тому числі у Рівненській області на квартирному обліку в черзі для забезпечення житлом перебуває 3063 сім'ї громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, із них: 802 сім'ї, у складі яких є громадяни, віднесені до постраждалих I категорії (інваліди з числа учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи), 264 сім'ї, у складі яких є громадяни, віднесені до II категорії (учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС та потерпілі від Чорнобильської катастрофи) та 1997 сімей, які переселяються із радіоактивно забруднених територій за направленнями на переселення і мають право на отримання житла.

На виконання листа МНС України від 31 січня 2011 року № 03-1173/22 щодо постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи громадян, зазначених в пп. 2 п. 1 Указу Президента України від 11 жовтня 2010 року № 937 "Про заходи, пов'язані з 25-ми роковинами Чорнобильської катастрофи", були проведені прогностичні розрахунки щодо забезпечення житлом 163 сімей. Зокрема: сімей з дітьми, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи та потребують особливого догляду; інвалідів I групи, інвалідність яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; сімей з дітьми, які проживають у зоні безумовного (обов'язкового) відселення Рівненської області. Встановлено, що потреба в коштах для забезпечення житлом цих 163 сімей складає 56,3 млн. гривень.

Впродовж 2010 року для 39 сімей (відповідно до Порядку відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 1992 року № 706) видано направлення на переселення громадян із радіоактивно забруднених територій. Разом з тим, є ряд проблемних питань, що потребують нагального вирішення, а саме:

1. Не забезпечено в повному обсязі передачу виконання функцій від підприємств, установ та організацій з нарахування компенсаційних виплат сім'ям з дітьми до управлінь праці та соціального захисту населення захисту населення райдержадміністрацій, радіоактивно забруднених районів, у зв'язку з відсутністю необхідної кількості штатної чисельності працівників, матеріально-технічної бази.

З метою вдосконалення системи проведення соціальних виплат відповідним категоріям постраждалих громадян постановою Кабінету Міністрів

України від 20.09.2005 року № 936 затверджено "Порядок використання коштів державного бюджету для виконання програм, пов'язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", яким передбачено перехід на здійснення виплат компенсацій, допомог та пільг органами праці та соціального захисту населення від підприємств, установ та організацій.

2. Починаючи з 2007 року, постійно зростає навантаження на спеціалістів органів праці та соціального захисту населення у зв'язку з збільшенням кількості судових звернень громадян, постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС, щодо захисту порушених прав, спричинених невідповідністю розмірів компенсаційних виплат, доплат та допомог, встановлених постановами Кабінету Міністрів України, розмірам, які визначені Законом України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи".

Відповідно до завдань дослідження проведено аналіз результатів виконання цільових програм, щодо захисту громадян, які постраждали від наслідків Чорнобильської катастрофи. Програма "Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" серед усіх проблем, викликаних наслідками аварії на Чорнобильській АЕС, найважливішою залишається проблема збереження і відновлення здоров'я населення, яке постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи, перш за все дітей. Одним із ефективних заходів соціального захисту населення, спрямованих на збереження здоров'я, санаторно-курортне лікування (оздоровлення).

Згідно з Законом України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" право на санаторно-курортне лікування та оздоровлення мають понад близько 380 тисяч жителів області, в тому числі – близько 115 тисяч дітей. Організація оздоровлення постраждалих громадян здійснюється відповідно до Положення про організацію оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2000 року № 800. З метою належної організації оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в області діє відповідне розпорядження голови облдержадміністрації від 22.05.2007 року № 246 "Про організацію оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи".

Законом України "Про державний бюджет України на 2010 рік", головним розпорядником коштів за програмою "Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" визначено Міністерство праці та соціальної політики України, а також передбачено бюджетні обсяги видатків за цією програмою на загальну суму 382990 тис. грн., які між областями та містами державного значення не розподілено. На 2010 рік Міністерством праці та соціальної політики України за цією програмою нашої області було

виділено для санаторно-курортного лікування постраждалих громадян – 22919 путівок, серед яких – 16187 дитячих і 5140 дорослих путівок, 1592 путівки матері та дитини, на загальну суму 71 млн. 916 тисяч 400 гривень. Також додатково перерозподілено для нашої області за рахунок путівок інших областей, в основному Київської області, 812 дитячих путівок.

Впродовж 2010 року забезпечено путівками для санаторно-курортного лікування 24418 постраждалих громадян, що найбільше, в порівнянні з іншими областями України. Серед оздоровлених: 17005 дітей в складі груп (що на 33% менше, ніж у 2009 році); 1379 дітей разом з одним із батьків (що на 10% більше, ніж у 2009 році); 4665 дорослих громадян (що у 2,7 рази більше, ніж у 2009 році). Із пріоритетної категорії громадян оздоровлено 516 дітей-інвалідів, 182 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, а також 1247 осіб, які віднесено до постраждалих I категорії.

За програмою КПКВ 2501360 "Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" для здійснення перевезення груп дітей до санаторно-оздоровчих закладів та у зворотному напрямку нашої області було виділено кошти на суму 9608,4 тис. грн., що на 1028 тис. грн. більше, ніж у 2009 році. Станом на 31 грудня 2010 року для перевезення груп дітей, які потерпіли внаслідок аварії на ЧАЕС, на оздоровлення до санаторно-оздоровчих закладів використано 5941,5 тис. гривень.

Доведені обсяги асигнування на 2010 рік за програмою "Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" для здійснення перевезення груп дітей до санаторно-оздоровчих закладів не були використані в повному обсязі у зв'язку з тим, що Міністерством праці та соціальної політики України виділено нашої області на 33 відсотки дитячих путівок менше, разом з тим, обсяги фінансування для перевезення груп дітей на оздоровлення збільшено на 12 відсотків, у порівнянні із 2009 роком.

В цілому за програмою "Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", у 2010 році використано путівок та коштів на загальну суму 76,8 млн. грн., що становить п'яту частину від передбачених загальнодержавних обсягів асигнувань за цією програмою. Найбільш активно працювали з організації оздоровлення постраждалих громадян у 2010 році Березнівський, Володимирецький, Костопільський і Рокитнівський райони.

Проте, не були стовідсотково використані путівки для санаторно-курортного лікування постраждалих громадян у більшості районах, містах обласного значення нашої області. У 2010 році м. Рівне повернуло 83 дорослі путівки, що становить п'яту частину від виділених путівок місту. У 2010 році організація оздоровлення постраждалих громадян, в тому числі дітей, в Демидівському, Здолбунівському, Млинівському, Радивилівському районах та м. Кузнецовськ була налагоджена пасивно.

У листопаді-грудні 2010 року головне управління було вимушене повернути Міністерству санаторно-курортні путівки, в основному, дорослі та путі-

вки матері й дитини, використання яких унеможливилось через ряд причин: відмови постраждалих громадян через віддаленість та незручність доїзду, незадовільні відгуки громадян про оздоровлення у попередніх заїздах, відсутність бажаючих оздоровлюватися у осінньо-зимовий період.

Законом України "Про державний бюджет України на 2011 рік" головним розпорядником коштів за програмою "Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" визначено Міністерство праці та соціальної політики України, а також передбачено бюджетні обсяги видатків за цією програмою на загальну суму 385 млн. грн., які між областями та містами державного значення не розподілено.

На підставі узагальнених даних управлінь праці та соціального захисту населення райдержадміністрацій, міськвиконкомів щодо кількості громадян Рівненської області, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, які подали заяви на виділення путівок для санаторно-курортного лікування в 2011 році, річна потреба області складає 93866 путівок. Із них: 56673 дитячих путівок, 8061 путівка матері та дитини, а також 29132 дорослі путівки, в тому числі для осіб, які віднесені до категорії І (інваліди) – 2733 дорослі путівки.

Програма "Пільги на медичне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" на підставі Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", станом на 1 липня 2010 року право на безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів мали понад 380 тисяч громадян області, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, з них – 115654 дітей та 7139 осіб, віднесених до І категорії.

У 2010 році на виконання видатків за статтею "Пільги на медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" державним бюджетом було передбачено 16282,4 тис. грн., що на 546,3 тис. грн. більше, ніж у 2009 році. Згідно з обсягом фінансування на 2010 рік, розмір медикаментозного забезпечення одного постраждалого складав 3,5 грн. в місяць, а на рік, відповідно, близько 42 грн., чого вкрай недостатньо. Оскільки в області спостерігається зростання хронічних захворювань серед постраждалого населення, зокрема онкозахворювань, та значне підвищення цін на лікарські засоби.

Потреба для медичного обслуговування громадян області, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 2010 рік складала 40000,00 тис. гривень. Кошти за цією програмою спрямовуються на відпуск лікарських засобів за безоплатними рецептами лікарів для амбулаторного лікування та для безоплатного і пільгового зубопротезування постраждалих громадян. Доведений області ліміт коштів за програмою "Пільги на медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" розподіляється між районами та містами обласного значення.

З метою покращення якості медикаментозного обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, впорядкування видачі їм безоплатних рецептів для придбання ліків та посилення контролю за цільовим використанням коштів державного бюджету на виплату пільг і компенсацій, передбачених Законом України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", прийнято розпорядження голови облдержадміністрації від 18.09.2009 року № 351 "Про організацію забезпечення ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи". Даним розпорядженням передбачено ряд заходів, спрямованих на впорядкування системи забезпечення постраждалих громадян ліками за безоплатними рецептами лікарів, а також утворення районних (міських) робочих груп з питань організації, координації та контролю медичного забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

З метою контролю за дотриманням законодавства щодо пільгового медичного обслуговування громадян Рівненської області, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у 2010 році прийнято доручення голови облдержадміністрації 2010 № 237/01-60/10 від 14.07., згідно якого утворено спільну комісію в складі головного управління праці та соціального захисту населення облдержадміністрації, управління охорони здоров'я, державної інспекції з контролю якості лікарських засобів в області, державної інспекції з контролю за цінами в області для перевірки лікувально-профілактичних та аптечних закладів області.

За період з 20 червня по 5 липня 2010 року було вивчено стан справ 20 аптечних закладів шести районів Рівненської області, які отримують найбільше фінансування в рамках зазначеної програми, а саме: Березнівського, Володимирецького, Дубровицького, Зарічненського, Рокитнівського та Сарненського районів. Встановлено, що в роботі аптечних закладів, які відпускають ліки за безоплатними рецептами лікарів постраждалим громадянам, є ряд недоліків: недотримання вимог Рекомендацій щодо належного ведення аптечними закладами реєстрів реалізованих безоплатно ліків; порушення при дотриманні порядку відпуску лікарських засобів; завищення граничних торгівельних надбавок на ліки та інше.

Впродовж 2010 року на видатки за статтею "Пільги на медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" обласним бюджетом було профінансовано 16282,4 тис. грн., що відповідає запланованому річному обсягу фінансування. Одночасно, ліками за безоплатними рецептами було забезпечено понад 85 тисяч постраждалих громадян, а зубними протезами – близько 3 тисяч громадян. На 2011 рік передбачено видатки за вищезазначеною статтею державного бюджету на суму 16461,9 тис. гривень, що на рівні фінансування минулого року. На пільгове медичне забезпечення одного постраждалого на місяць припадатиме 3,6 гривень, на рік – близько 43 гривень.

Висновок. Державними та регіональними органами влади проводиться значна робота, спрямована на забезпечення соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виділяються кошти із державного бюджету на впровадження заходів, пов'язаних із мінімізацією наслідків катастрофи. Незважаючи на це існують недоліки у цій роботі, головним чином, пов'язані з відсутністю системної діяльності у створенні соціально-економічних, організаційних умов у сфері соціального захисту населення, яке постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи. Враховуючи актуальність соціального захисту населення, приймаються заходи такого змісту. Виділяють кошти на санітарно-курортне лікування дітей-інвалідів, дітей-сиріт, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також дітей, які проживають на забруднених радіонуклідами територіях. Забезпечують ліками і санітарно-курортними путівками на лікування та оздоровлення дорослого населення, визначають порядок фінансування хірургічних операцій, комплексне лікування та реабілітацію громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

1. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»: від 28.02.1991 р., № 796-ХІІ, у редакції Закону від 19 грудня 1991 р. № 2001-ХІІ // ВВР УРСР. – 1991. – № 16. – Ст. 200; 1992. – № 13. – Ст. 178.
2. Данилишин Б. М. Природно-техногенні катастрофи: проблеми економічного аналізу та управління. – К. : ЗАТ “Нічлава”, 2001. – 259 с.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. – К. : Знання, 2005. – 363 с.
4. Звіт «Про стан фінансування та використання коштів на утримання установ і проведення заходів соціального захисту населення за 2010 рік» / Головне управління праці та соціального захисту населення Рівненської облдержадміністрації.
5. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. / за ред. П. Д. Пилипенко. – К. : Істина, 2007. – С. 5.
6. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Чорнобильська катастрофа: 20 років потому». – Київ, Житомир: Державний фонд фундаментальних досліджень МОН України, 2006. – Ч.2. – 74 с.

Рецензент: к.е.н., професор Кушнір Н.Б. (НУВГП)